

Carlos Ruano Díaz, Figueres, 14 de desembre del 2019

[Apunts de les presentació del llibre *Cal Ratoliu*, a la Galeria d'Art Lola Ventós]

Cal Ratoliu

Dietari assagístic

- ❑ Justificació de l'encàrrec de presentar el llibre: ineptitud, no filòleg, res a veure amb el “mundillo literari”. Gràtitud per la confiança que neix del coneixement personal, d'haver compartit penes i glòries atribuïdes a la feina, i breus tertúlies sobre idees i llibres amb l'autor de *Els homes del sac*.
- ❑ Un diari, un dietari? Sense seqüència cronològica, tot i que el material del llibre és el propi D.B no es pot dir que sigui un diari. Sembla més aviat un *diari de camp*, un quadern de notes. Segurament una antologia de textos diversos aglutinats sota aquest títol.
- ❑ No filosòfic, assagístic. L'assaig, des de Montaigne, és un gènere literari ben peculiar. Prosa reflexiva. Diverses tipologia de l'assaig: no és el mateix assajar per preparar un concert o la representació d'una obra de teatre (un espectacle) que fer proves, experimentar, aplicar el mètode d'assaig/error. Jo entenc l'assaig com una temptativa de posar claredat, de posar el focus allà on no li posem habitualment, en el que D.B anomena “angles morts”. De tematitzar, de rescatar del continu de la vida, un tema, un objecte (la identitat, el sentiment religiós, l'impuls consumista) i presentar de quina manera el nostre pensament opera, experimenta amb això, des de l'òptica particular. Aquí rau el dubte... Què fa en Damià? Pensa alguns temes? O els temes li permeten pensar-se a ell mateix? Sembla més aviat la segona opció. *Cal Ratoliu* és una col·lecció de textos que tenen com a fil conductor que són “criatures” del mateix autor, que parlen deliberadament o no, de les dèries del seu autor. I el títol del llibre ens dona la pista.
- ❑ *Cal Ratoliu* és el primer text, el títol de l'obra i una literal declaració de principis, una reivindicació explícita dels principis, del seu *arkhé* o origen, una afirmació (gairebé una apoteosi) de la tradició i del vincle familiar que haurem de demanar a l'autor si, conscient o no, podria ser llegida també com una mostra de la manera com convertim la família en material literari.
- ❑ *Ensayos de la vida cotidiana. Crítica de la vida cotidiana. Filosofía mundana. Es un género fecundo, desde Montaigne, maestro en el arte de*

confundir la anècdota con la categoría. ¿Qué lleva a un escritor a querer compartir su visión de los asuntos mundanos?

1. *O voluntad de verdad*
2. *O ejercicio de estilo.*

¿Es D.B un moralista o un singular ejemplar del esteta ampurdanés?

❑ Però què conté aquest quadern de camp? 3 tipus d'entrades:

1. Biogràfiques, autoreferencials
2. Reflexions escrites sobre alguns temes filosòfics
3. Reflexions entorn a la literatura, els llibres.

Qualsevol classificació és arbitrària. No hi ha fronteres entre les temàtiques perquè dialoguen en el relat de la reflexió. Una anècdota pot servir, un record fugaç, un estímul que excita l'inconscient engega un possible itinerari en el domini d'allò que es pot pensar.

TEXTOS BIOGRÀFICS (no hi ha millor manera d'amagar-se que parlar molt d'un mateix (Nietzsche):

- Afirmació de les arrels (empordanès i gironí). Exaltació del vincle familiar, de l'herència (hereu del Patriarca Ratoliu, el tòtem-Bardera). Homenatge a familiars que ja no hi són.
- Interessant: allunyat de la nostàlgia fàcil.
- Relació amb el passat (potser aquí trobem una clau d'interpretació del llibre) i revisió de la memòria.
- Un dels textos *Munyir vaques* és una interpretació en clau hegeliana de la seva relació amb les arrels i de quina manera l'escriptura condiciona aquest vincle.
- En D. Bardera se sent hereu del besavi, qui "mai s'estava d'hòsties", de sobrenom el ratoliu, "però que no el maten ni a cops d'escombra".
- Referències a Viladamat, el Macondo de D.B, de l'infància i primera juventud, inevitable paradís perdut quan l'identifiquem amb la infància i també mític com ho és la nostra infància: paradís artificial en definitiva quan esdevé escenari per a la literatura.
- La portada del llibre: un tractor amb ulls d'òliba sobre un fons rural, plàcidament verd, contrasta amb les figures grotesques, elèctriques de les portades dels seus llibres de relats. En el llibre es declara "un home d'ordre" però en ell viu, com una mena de Hyde, un acadèmic format en l'escola del Punk. Només recordar-vos com *Els homes del sac* s'acomiada dels seus lectors en l'últim relat *Els ànecs*: el seu personatge fa un salt i es

llença de cap en un llac ple d'ànecs mentre ens obsequia amb aquell gest universal amb el dit de fer la botifarra aixecat.

- Alguns textos configuren una mena d'apoteosi de la genealogia, diguem-ne, poc postmoderna. És interessant preguntar a l'autor si no creu que aquesta vindicació dels orígens, aquesta celebració del vincle familiar no amaga certa necessitat de trobar un sentit i si aquesta necessitat peremptòria, aquesta insistència en el fil que connecta qui és Damià B, què pensa i escriu, no pot configurar un sentit deliberat de saga o de clan? Parlem de biografia o de mitologia familiar?
- Possible clau de lectura: un llibre que testimonia la presa de consciència del pas del temps (“a mesura que em faig gran”), el pas a la maduresa (sigui això el que sigui). L'epicentre del llibre el text *La crisi dels trenta* que a més d'un elogi mereixeria un comentari de text.
- Un llibre també per tafaners. Podem conèixer les rutines d'en Bardera:
 - Escriu sempre al Mas
 - 1x15 a la perruqueria *Els Químics*
 - Es cuida, a la piscina
 - Condueix un Peugeot
 - Un cop l'any es fa llençar les cartes
- Interessant el seu tracte amb les pròpies manies, la descoberta dels automatismes que també ens defineixen (mocar-se amb un tovalló de paper quan dina). Interessant per contrast amb les situacions i personatges (les manies, literalment) dels personatges dels seus contes. Sembla que per D.B l'escriptura suposa un tall en el circuit de la quotidianitat, un mètode per exorcitzar el mal de la normalitat, el “monstre de la normalitat”, com diu ell.
- Interessant: en Damià fa recerca de les arrels familiars... (Ferlosio: deia que això de tenir arrels deu fer mal..) sense nostàlgia. La nostàlgia és una forma d'utopia deia Juan Nuño. El llibre també és confessional. Però sense judicis morals. Una afirmació sense complexos que obre molts interrogants sobre la relació de l'autor amb la seva obra. A *Cal Ratoliu* l'autor és al mateix temps el personatge principal. Un autor que en la narrativa segueix la màxima del seu mestre Javier Tomeo (escriure és tallar el corrent) també va a contracorrent pel que fa a les tendències o modes de l'època que li ha tocat viure. Enemic dels ismes de torn, bel·ligerant amb les tendències, és interessant seguir les divagacions d'en D.B que una època complexa (és un pleonasma, una redundància: no hi ha època que no ho sigui de complexa) que convida a pensar alguns temes filosòfics com els següents.

TEMES FILOSOFIA

- temps subjectiu i neurociència
- LA IDENTITAT
- la inevitabilitat dels prejudicis
- la persistència del sagrat. Què vol dir que alguna cosa és sagrada?
- bioètica: nens a la carta (eugenèsia preventiva)
- tasca pròpiament filosòfica: anàlisi semàntica dels conceptes i crítica, per dir-ho amb una expressió abominable, (vincula “correcció” i “política”) d’allò *políticament correcte* (és bo allò natural?)(és justa la discriminació positiva? les noves pedagogies emotivistes són honestes intel·lectualment?)
- D. Bardera contra els postulats postmoderns és un provocador, cerca la polèmica. La lectura d’alguns textos conviden a esmenar-lo, a entrar al cos a cos dialèctic. Es possible que, com passa amb els seus contes, no deixin indiferent els lectors.
- Trastorns alimentaris com a forma d’ascetisme.
- Gènere en les figures femenines dels dibuixos animats (sembla que els dibuixos animats són una altra cosa quan s’és pare d’una filla.)
- La normalitat com una forma de monstruositat (“Miralls”). Filosofia de la vulnerabilitat.
- Textos que o bé són una provocació o bé són un pretext per dibuixar un perfil ideològic que en tot moment en D.B sembla evitar. És molt curiós, sorprèn que en D.B entri en temes epistemològics, morals, antropològics, religiosos, psicològics, metafísics però no en els temes polítics i que no hi hagi cap menció al *procés*, no a la novel·la de Kafka, sinó a la kafkiana situació política del país.
- Anàlisi hegeliana/dialèctica de la relació amb el passat: afirmació, negació i síntesi espiritual.
- Una tendència al misticisme, un misticisme que curiosament res té a veure amb les noves tendències, amb la *new age*: res a veure amb la meditació, el ioga, el sexe tântric o la proliferació de corals. Contracorrent en D.B va de la postmodernitat directament a postulats que no són ni tan sols moderns. Per això crec que s’ha de llegir amb sospita alguns d’aquests textos. Formen part de l’ideari, de les creences (aquelles profundes, aquelles que ens defineixen i ens marquen els paràmetres per a viure i pensar el món) o és pura provocació? Cito algunes tesis d’aquest autor que, recordo, es considera a si mateix *un home d’ordre*:
 - Les teràpies quiromàntiques, cartomàntiques, ens dones un plus d’informació que ens poden ajudar a prendre decisions i enfocar el futur.
 - La lògica és més dogmàtica que la teologia, els teòlegs són, paraules de l’autor, “gràcies a Déu”, més oberts (*open mind*) que els filòsofs analítics, dogmàtics i etnocentristes, i això ens toca de prop: es produeixen “miracles docents”, en ocasions, si hom té fe, si aposta per tenir fe, allò diví es manifesta. “La meva estada a

l'escola pública va ser, vist d'aquesta perspectiva, com una manifestació de la divinitat, un oasi ple de sentit.”

- De ben segur que la lectura d'alguns textos no deixaran indiferent ningú. Com a mínim provoca un somriure (L'HUMOR COM A MÈTODE FILOSÒFIC).

CRÍTICA LITERÀRIA / TEXTOS SOBRE LITERATURA

- Anotacions, reflexions sobre el fet d'escriure i de fabular.
- Anàlisi sentimental de *Edad Prohibida* de Torcuato Luca de Tena: “la relectura és una excel·lent eina d'autoconeixement”. La relectura com a mètode de “reconeixement”, amb la relectura ens retrobem, per contrast, amb les nostres diferents vides, amb els nostres paradigmes de totes les nostres joventuts. 5 lectures on D.B reconeix 5 fases vitals de la seva existència. Coincideixo plenament: tots hem tinguts professors que ens han recomanat que no és tan important llegir molts llibres com rellegir els bons llibres. No és el mateix llegir un llibre la primera vegada que quan un té “35 anys, casat, emmanadat i amb feina més o menys estable”. Per això és una obvietat que els clàssics són indispensables i més encara tornar a ells de tant en tant, són un mirall.
- Contra els llibres d'autoajuda, els llibres especialitzats o pensats per un públic consumista, els llibres “per a”, els llibres a la carta D.B reivindica la lectura dels clàssics com *Sobre la ira* de Sèneca, llibres que per a “neopagans” del segle XXI ens incomoden, perquè ens interpel·len, perquè estan “precisament” ja fora de tot judici, són lliures de la tirania de l'actualitat, de les opinions, i ens fan pensar, ens descobreixen que tenim capacitat de pensar. Em recorda els postulats de J. S. Mill sobre la cultura com a fertilitzant de l'esperit, com a cultiu per a la felicitat. Si es permet un símil *cutre*: no és el mateix el caldo fet a foc lent que la sopa prisada. Text que recorda a Montaigne.
- L'armari dels llibres (literatura espanyola dels anys 50): les referències literàries, les seves lectures, literatura als marges, no hegemònica, potser descatalogada, lluny de les modes: jo m'he apuntat un parell d'autors per demanar als reis: l'autor estremeny José Antonio García Blázquez (*Los diablos* de 1966) i Antonio Fernández Molina, aragonès *Las huellas del equilibrista*.
- J.N. Santaaulàlia i els consells: la vida dels escriptors, el consell de l'escriptor amb l'iniciat.
- Un text significatiu que és interessant per la temàtica: és la literatura un mitjà per canalitzar l'home heideggerià, allò que hom pensa, allò que hom dona per suposat, aquesta mena de sentit comú cartesià que, suposadament, compartim. La relació de la literatura amb la realitat és complexa. Contra moralistes del cànon, l'art no ha de ser el reflex de l'home.

- Javier Tomeo i els marges: “soy raro en el sentido de que no abundo”: “Me gusta la exageración, el monstruo y la imperfección para caricaturizar la realidad. Parto de ella pero la transfiguro en el sentido más noble” (Heraldo de Aragón)
- Kafka i els monstres, personatges grotescos, situacions estrambòtiques. Exageració, amor bizzarro, manca d’empatia, una mà que es perd, el circ, la infància com una etapa sense temps, presentisme absolut, la realitat es confon amb l’imaginari i amb els desitjos.
- Literatura com a curtcircuit: no literatura de l’hom, literatura d’evasió (cita de Iñaki Uriarte). NO potser contracorrent però sí com antídote per a no seguir-la...

FINAL

- A *Cal Ratoliu* la infància, les joventuts, no són font d’inspiració poètica. Els escenaris on succeeix aquesta vida té contorns geogràfics, Viladamat, Girona.. Llegim en el llibre sovint expressions del tipus: “a mesura que em faig gran”. Un text emblemàtic, el situaria en el centre. Pot ser una clau de lectura *La crisi dels trenta*. De la infància com a utopia, com a edat intemporal, pura imaginació a la maduresa. La metàfora del teatre, la vida, no des de la perspectiva dels actors sinó d’un espectador que entra a mitjà funció. No entén què passa. De fet tot podria succeir a sobre de l’escenari. Però a mesura que passa el temps i comença a entendre de què va “la història” sap que s’estrenyen les possibilitats: ja no tot serà possible, no hi ha gaire volta enrere, indefectiblement la història té un itinerari: succeirà el que ha de succeir. Inspira un reflex tràgic. Sembla dir que hi ha un moment a la vida (maduresa) on ja es perfila cap on anirà la cosa: pensar, viure, escriure. L’escriptura a la recerca de la identitat o com a resistència contra la *identificació* (o assimilació). “Escribir es defender la soledad en que se está” (Zambrano).
- Viure, pensar, escriure. Després de llegir aquest llibre potser us passa el mateix que a mi, sentiu el mateix dubte. Conec millor en Damià Bardera de Cal Ratoliu? Potser fa honor a l’aforisme de Nietzsche (*Ecce Homo*) que diu alguna cosa així com: “Parlar molt d’un mateix és també un mitjà d’ocultar-se un mateix”.
- Sempre m’ho he preguntat: és possible ser escriptor i parlar d’un mateix sense *literatura*?

NOTES PER A LA PRESENTACIÓ DEL LLIBRE
 GALERIA LOLA VENTÓS (FIGUERES)
 14 de desembre de 2019

Carlos Ruano Díaz